

ESKİ ÇAĞ MEDENİYETLERİ - I

TARIM DEVRİMİ'NİN ESKİ ÇAĞ'A ETKİLERİ

Konuya Hazırlanıyorum

Tarım: Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması; zirai kültür.

Üretim: Belirli faaliyet ve işlemler sonucu yeni bir mal veya hizmet meydana getirmektir.

Artı ürün: İnsanların kıtlık, savaş gibi olağanüstü durumlar ve ticaret için yaptığı fazla üretime denir.

Ticaret: Bir ürünün değer taşıyan başka bir şey ile değiştirilmesidir.

Saban: Toprağı sürmek için kullanılan ucu sivri, ahşap veya demir uçlu tarım aracıdır.

Orak: Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin, ot vb. biçme aracıdır.

Çapa yapmak: Küçük sopa veya kazma ile toprağı kazmak ve ürünler arasındaki yabancı otları temizlemektir.

Höyük: Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan bir tepedir.

El değirmeni taşı: Tahıl ürünlerinin iki taş arasında ezilmesine yarayan öğütme aracıdır.

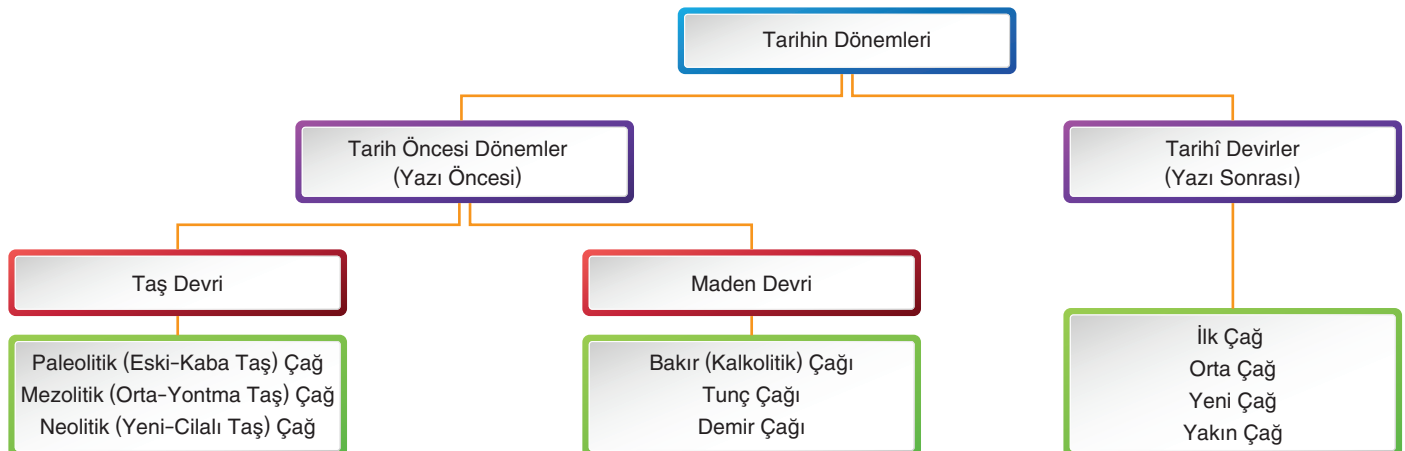
Çömlek: Yiyecekleri pişirme ve saklama amacıyla kullanılan topraktan yapılmış kaptır.

Medeniyet: İnsanların doğaya egemen olma, toplum olarak daha iyi bir yaşama ulaşma çabalarından çıkan sonuçların, bilim, teknik, sanat ve kültürün tümüdür.

İlkel Yaşamdan Medeniyete

Geçmişin Dönemlere Ayrılması

- Yazının olmadığı dönemlerde insanları etkileyen olaylar hakkında bilgi sahibi olunamadığı için yazı öncesi dönemler araç-gereçlerin malzeme türüne göre dönemlere ayrılmıştır. Yazı sonrası dönemlerde ise olaylar hakkında bilgi sahibi olduğu için tarihî devirlerin dönemlendirilmesinde olayların kitlesel etkisi göz önünde bulundurulmuştur.
- Tarihçiler tarafından tarih, yazı ile başlatıldığı için yazı öncesi dönemlere **tarih öncesi**; yazı ile başlayan dönemlere de **tarihî devirler** denilmiştir.

Tarih Öncesi Dönemlerinin Özellikleri

Eski Taş Çağı (Paleolitik Çağ)

- ▶ Yaklaşık 600 bin yıl süren bu çağda insanlar, avcılık ve toplayıcılıkla geçinmiş; mağaralarda yaşamıştır.
- ▶ Bu çağın temel teknolojisi, taşlardan yapılmış kaba aletler ve kemik parçalarıdır.
- ▶ Bu dönem insanları, kendilerini ifade edebilmek için mağara resimleri yapmıştır.
- ▶ İnsanlar ateşi bu dönemden itibaren kullanmaya başlamıştır.
- ▶ Ülkemizde bu döneme ait izlere Yarımburgaz, Karain, Öküzini ve Beldibi mağaralarında rastlanmıştır.

Orta Taş Çağı (Mezolitik Çağ)

- ▶ MÖ 12 bin ile MÖ 10 bin yılları arasında yaşanan bu çağda insanlar avcılıkta, toplayıcılıkta ve alet yapımında ustalaşmıştır.
- ▶ Bu dönem insanları, mikrolit adı verilen obsidiyen ve çakmak taşından yapılmış küçük taş aletler kullanmıştır.
- ▶ İnsanlar bu dönemde ilk defa bir hayvanı, köpeği, evcilleştirmeyi başarmıştır.
- ▶ Ülkemizde bu döneme ait izlere Antalya'daki Öküzini ve Beldibi, Burdur'daki Baradız, Samsun'daki Tekkeköy mağaralarında rastlanmıştır.

Yeni Taş Çağı (Neolitik Çağ)

- ▶ MÖ 10 bin ile MÖ 5500 yılları arasında yaşanan bu çağda insanlar, uygun iklim koşullarına sahip Mezopotamya'da tarımsal üretim yapmaya başlamıştır.
- ▶ İnsanlığa ait ilk üretim faaliyetinin, yerleşik yaşamın, artı ürünün, özel mülkiyetin, ilk köy yaşantısının, mimari yapıların, çanak ve çömlek yapımının ve toplumsal sınıfların ortaya çıkışı bu dönemde olmuştur.
- ▶ Ülkemizde bu döneme ait izlere Konya'daki Çatalhöyük, Burdur'daki Hacılar, Malatya'daki Cafer Höyük ve Aksaray'daki Aşıklı Höyük'te rastlanmıştır.

Maden Çağları

- ▶ MÖ 5500 ile MÖ 3200 yılları arasında kapsayan bu dönemde insanlar; sırasıyla bakır (kalkolitik), tunç ve demir çağlarını yaşamıştır.
- ▶ Bakır, hem kolay işlenmesi hem de doğada çok bulunması nedeniyle ilk kullanılan maden olmuştur.
- ▶ İnsanlar bakırın dayanıksız durumunu değiştirmek için bakırı kalayla karıştırarak bakıra kıyasla daha sert olan tuncu elde etmiştir.
- ▶ İnsanlar, bakırdan sadece kap kacak, bıçak, mızrak ucu yaparken tunçtan hançer ve kılıç yaparak avlanmış ve savaşmıştır.
- ▶ İnsanlar tunçtan daha sert ve dayanıklı demiri keşfedince silah vb. birçok araç-gereci demirden yapmıştır.
- ▶ İlk şehir devletleri ve imparatorluklar maden çağında ortaya çıkmıştır.

Araştırma Sorusu

Ateşin insanlara sağladığı katkılar nelerdir? Araştırıp kısaca yazınız.

Araştırma Sorusu

İnsanların köpek başta olmak üzere hayvanları evcilleştirmesinin insanlara sağlayacağı katkılar nelerdir? Yazınız.

Araştırma Sorusu

İnsanların madenlerden silah yapmasının insanlığa etkileri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Yazınız.

Tarım Devrimi ve Etkileri

- ▶ Günümüzden yaklaşık 15.000 yıl öncesinde dünyanın ısınması ve buzulların erimesiyle birlikte insan yaşamına ve tarıma uygun alanlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

DİFnot

İnsan yaşamı için en önemli iki unsur, su ve güneş olmuştur. İnsanlar, bu iki unsurun bir araya geldiği nehir kenarlarında Tarım Devrimi'ni başlatacak imkân bulmuşlardır.

- ▶ İnsanlar, ilk defa Neolitik Çağ'da avcı ve toplayıcı özelliklerinin yanında tarımsal üretim yapmaya başlamıştır.
- ▶ İlk insanlar, avcı ve toplayıcı yaşantısını sürdürürken uygun şartlara sahip alanlarda doğaya hükmederek kendi ihtiyaçlarını üretmiştir. Bu da Tarım Devrimi'nin başlamasını sağlamıştır.

DİFnot

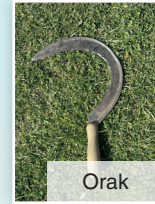
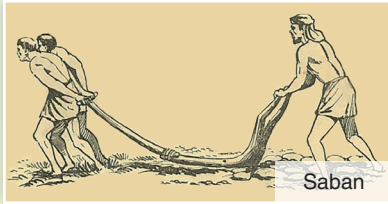
İnsanlar, yeni bir çağa geçtiklerinde veya yeni bir şey icat ettiklerinde eskiden tamamen kopamamışlar eski ve yeniye genellikle birlikte devam ettirmişlerdir.

- ▶ İnsanların doğadan topladıkları tahılların ve meyvelerin tohumlarını ayırıştırması ve bunun toprakla olan ilişkisini kavraması, Tarım Devrimi'nin başlamasını sağlamıştır.
- ▶ İnsanların Tarım Devrimi'nin getirdiği sosyoekonomik şartlara adapte olmada istekli olması ve bunun için gerekli araç-gereçleri icat etmesi, kalıcı medeniyet izlerinin ve yaşam alanlarının oluşmasını sağlamıştır.

Tarım Devrimi'nin Neden-Sonuç İlişkisi

Tohum → Tarım → Yerleşik yaşam → İlk köy yerleşmesi → Nüfus artışı

Tarım Devrimi'nin Araç Gereçleri

- ▶ İnsanların avcı ve toplayıcı döneminde görülen iş bölümünde kadın toplayıcı, erkek avlayıcı rolü üstlenmiştir. Tarımla birlikte erkekler eline mızrak yerine çoban sopası, kadınlar da çapa alarak iş bölümünü sürdürmüştür. Tarımsal üretimin gelişmesiyle ve büyümesiyle birlikte ise toplumsal sınıflar ortaya çıkmıştır. Bu sınıflar aşağıda verilmiştir.

- Tarımsal üretimi yapan **çiftçi** sınıf
- Ürünleri pazarlayan **tüccar** sınıf
- Ürünleri koruyan **askerî** sınıf
- Siyasi gücü organize eden **soylu** sınıf
- Üretimde tanrısal destek sağlayan **ruhban** sınıf

► Tarım Devrimi'nin ve insanların yerleşik yaşama geçmesinin sonucunda aşağıdaki durumlar ortaya çıkmıştır.

- Doğaya bağımlı tüketici yapıdan, doğaya hükmeden üretici yapıya geçildi.
- İnsanların yerleşik yaşama geçmesi, hayvanların evcilleştirilme sürecini hızlandırdı. Erkekler çobanlık, kadınlar da tarlalarda çapa yaptı.
- Gıdaya ulaşma sorunu büyük oranda çözülerek düzenli beslenme başladı.
- Beslenme ve barınma sorunu çözülerek insan nüfusunun artması sağlandı.
- Özel mülkiyet ve mimari yapılar ortaya çıkmaya başladı. Köy yaşantısının temelleri atıldı.
- Toplu yaşamaya başlayan insanlar, sözlü hukuku ve siyasi yapıyı oluşturdu.

Etkinlik 1

Tarım Devrimi Teknolojik Gelişimi

Görselden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

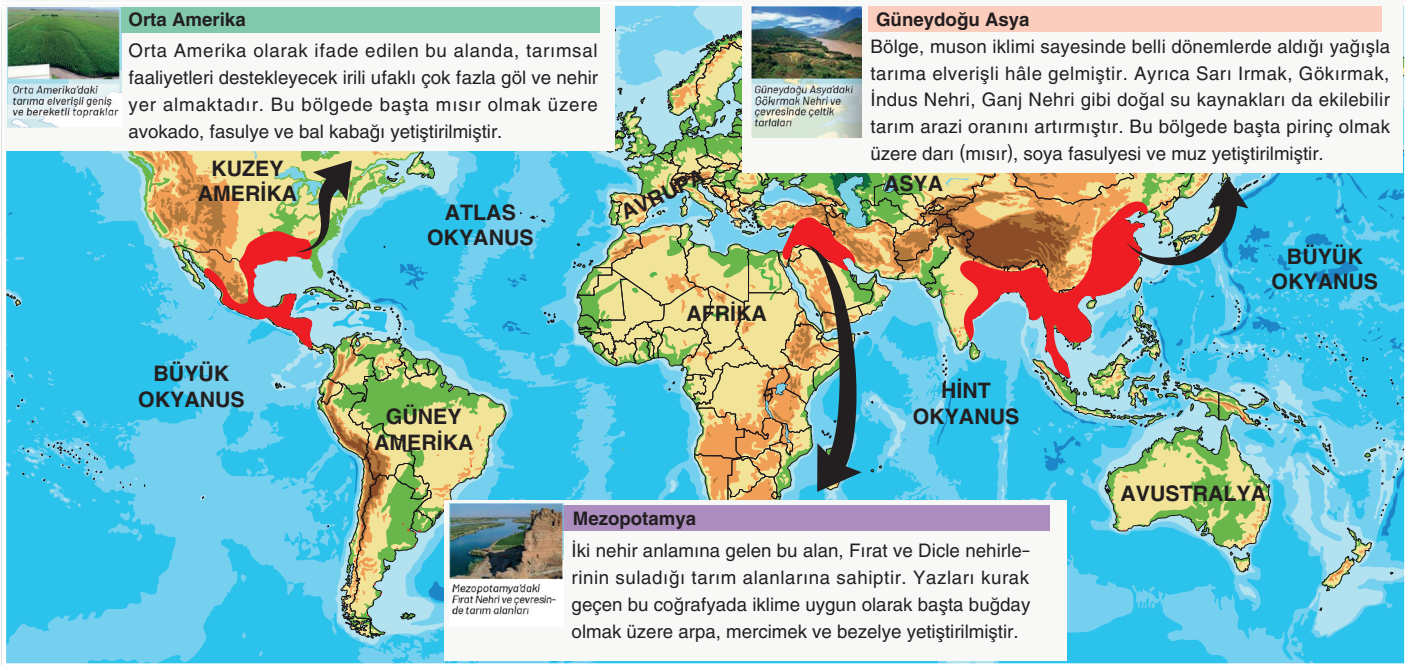
- Tarım teknolojisinde yaşanan bu değişime neden ihtiyaç duyulmuştur?
- Tarım teknolojisinin bu gelişimine katkı sağlayan temel unsur nedir?
- Tarım teknolojisinde yaşanan bu gelişmeler olmasaydı günümüzde ortaya çıkacak sonuçlar neler olurdu?

Eski Çağlarda Gelişen Tarım Havzaları

- MÖ 10.000 yılı civarında Mezopotamya'da yaşayan insanlar, tepelerin yamaçlarından toplayıp tükettikleri yabani buğdayı evcilleştirerek bilinen ilk tarımsal üretimi gerçekleştirmiştir. Buna benzer bir şekilde Tarım Devrimi, Güneydoğu Asya'da ve Orta Amerika'da da gerçekleşmiştir.
- Evcilleştirilen ilk tahıl Mezopotamya'da buğday, Güneydoğu Asya'da pirinç, Orta Amerika'da mısır olmuştur.

DİFnot

- Bu üç tarım havzasında yaşanan tarım devrimleri birbirinden bağımsız gerçekleşmiştir. Bu durum, farklı coğrafyalarda olsalar da insanların ihtiyaçlarının ortak olduğuna ve benzer gelişim gösterdiklerine kanıt oluşturur.
- Bu üç tarım havzasında yetiştirilen ürünlerin farklılık göstermesinde toprak yapısı, iklim özellikleri, su kaynaklarının yeterliliği ve bitki türlerinde görülen çeşitlilikler etkili olmuştur.
- Tarıma ve insan yaşamına en uygun bölgelerin başında Orta Amerika, Mezopotamya ve Güneydoğu Asya gelmektedir.

Bunu Biliyor musun?

Tarımla özdeşleşen yer isimleri:

- Rize adının, şehrin kurulduğu yere işaretlerle “dağ eteği” manasına “rhizo”dan yahut vaktiyle bölgede pirinç yetiştirildiği için Yunanca “rhizios”tan geldiği belirtilir.
- Baharat kelimesi, Hintçede “bharat” kelimesinden gelmektedir. İngilizlerin India olarak ifade ettiği bu toprakların adı, bölge halkı tarafından “Bharat” olarak da söylenmektedir. 2023 yılından itibaren “Bharat” adını da resmî olarak kullanmaya başlamışlardır. Tarihi Baharat Yolu’nun başladığı topraklar da burasıdır.
- Giresun’un adı, Antik Çağ’da bölgeye yerleşen Grek kolonicilerin bölgede yetiştirilen kiraza ithafen verdikleri Yunancada “kirazlar diyarı” anlamına gelen “Kerasous’tan (Cerasus’tan)” gelmektedir. Cerasus adı, zaman içinde Türkçeleşerek “Giresun”a dönüşmüştür.

Etkinlik 2

Tarım Merkezi Çatalhöyük'te Yaşam Nasıldı?

Geniş düz bir arazide, verimli toprakların ortasında insanlık tarihinin bilinen ilk kentlerinden biri vardı. Burası Çatalhöyük'tü. Günü-mümüzden yaklaşık dokuz bin yıl önce bu yerleşim yerinde yaşadığınızı düşünün. Bitkileri evcilleştirip tarım yapan insanlar artık toplu ve yerleşik bir yaşam sürmeye başlamıştı. Çatalhöyük, yerleşik yaşamın ilk örneklerindendi. Bu yerleşim yeri çok kalabalıktı. Çatalhöyük kentinde evler bitişik, yan yanaydı ve sokak neredeyse yoktu. Evlerin giriş kapısı evin üstündeki damda yer alıyordu. Önce merdivenle evin damına çıkan insanlar, bu şekilde damdaki kapıdan girdikten sonra merdivenle aşağı inerek evlerinin içine girebiliyordu. Çok yakın zamana kadar sadece avcı-toplayıcı olan ataları gibi yine avlanmayı sürdürüyorlardı ama temel geçim kaynakları artık toprağı ekip biçerek tarımla uğraşmaktı. Buğday, arpa ve yulaf gibi bitkileri yetiştirmeyi biliyorlardı. Aynı zamanda evcilleştirdikleri hayvanları da vardı ve bunları evlerinin yakınlarında besliyorlardı. Keçi ve koyun yetiştirip bunlarla besleniyorlardı. Her evde genellikle beş on kişi arasında değişen aileler yaşamlarını sürdürüyordu. Yaşadıkları evlerde genellikle bir ana oda bir de yiyecek depolama yeri olarak kullandıkları yan oda bulunuyordu. Evdeki zamanlarını ana odada geçiriyorlardı. Burada yemek yiyorlar, oturup sohbet ediyorlar ve uyuyorlardı. Hatta kaybettikleri insanları bile bu odaların altına yaptıkları mezarlara koyuyorlardı. Zanaat ve sanat, hayatlarının önemli bir parçasıydı. Çanak çömlek gibi yaptıkları araç gereçleri ihtiyaçlarına göre her geçen gün geliştiriyorlar, yeni eşyalar tasarlıyorlardı. Tasarlarken sanat zevklerini ihmal etmeyip bunları da yansıtıyorlardı. Hatta evlerinin duvarlarına resimler bile yapıyorlardı. Çatalhöyük insanları, varlıklarını borçlu olduklarını düşündüğü verimli toprakları anaları gibi görüyordu. Beslenmelerini ve geçinmelerini sağladıkları tarım faaliyetlerinde başat rol oynayan kadınlar gibi... Bu nedenle kadınlar, anneler onlar için çok değerliydi. "Bereket"ti onlar için. İnanışlarında önemli yer tutan bereket tanrıçalarıyla bunu dinlerine de yansıtmışlardı. Bereket tanrıçalarını betimleyen birçok heykel bile yapmışlardı.

Bu parçadan hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

a. O dönemin şartları düşünüldüğünde parçada altı çizili bölümdeki durumun sebebi ne olabilir? Yorumlayınız.

b. Çatalhöyük insanları hangi hayvanları evcilleştirmiştir? Bu hayvanları evcilleştirmelerinin amaçları nelerdir? Yazınız.

c. Bu parçadan hareketle "Bereket" kelimesini yorumlayınız.

d. Bu insanlar; araç gereç, estetik ve sanata dair neler yapmışlardır? Yazınız.

1. İlk insanlar, uzun yıllar yaşamlarını sürdürebilmek için avcılık ve toplayıcılık yaptılar. Ancak zamanla hayvanları takip etmeyi bırakıp onları evcilleştirdiler, bitkileri de parçalayarak tohumlarını toprağa kendileri ektiler. Bu uğraşların sonucunda coğrafyalarına uygun olarak ya hayvancılık ya da çiftçilik faaliyetleri ile uğraştılar.

Bu bilgilerden hareketle insanların zamanla;

- I. akıl ve gözlem yetenekleri,
- II. doğal yaşam üzerindeki hâkimiyetleri,
- III. sosyoekonomik faaliyetleri

durumlarından hangilerini geliştirdikleri söylenebilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

2. İnsanların ilk kez tahılı evcilleştirerek başlattığı Tarım Devrimi aşağıdaki tarih öncesi çağların hangisinin yaşandığı sırada gerçekleşmiştir?

- A) Paleolitik Çağ
- B) Mezolitik Çağ
- C) Neolitik Çağ
- D) Bakır Çağı
- E) Tunç Çağı

3. Tarih öğretmeni, öğrencilerine bir arkeolojik kazı sırasında orak, saban, kil tablet, tunç hançer, tohum, çömlek buluntularına rastlandığı bilgisini verdikten sonra "Bu buluntulardan hangileri kazı bölgesindeki medeniyetin Tarım Devrimi'ni gerçekleştirdiğinin kesin kanıtıdır?" sorusunu sormuştur.

Tarih öğretmenin bu sorusuna öğrenciler aşağıdaki cevaplardan hangisini verirse soruyu doğru yanıtlamış olur?

- A) Orak - Kil tablet - Tunç hançer
- B) Saban - Tohum - Orak
- C) Çömlek - Kil tablet - Tunç hançer
- D) Tohum - Çömlek - Saban
- E) Çömlek - Orak - Kil tablet

4. MÖ 18 binde dünya üzerinde yarım milyon insan olduğu tahmin edilmektedir. Yaklaşık 5 bin yıl kadar süren Buzul Çağı'nın sonunda (MÖ 13 bin) dünya üzerinde çok az nüfus kalmıştır. Buzul Çağı'nın sonuna kadar avcı-toplayıcı özellik gösteren insanlar, MÖ 10 binden itibaren tarım toplumu özelliğine geçişi başlatmıştır. Bu ekonomik değişim, insan nüfusunun tekrardan artmasını sağlamıştır.

Bu bilgilerden hareketle aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Dünyanın büyük iklimsel değişimler yaşadığı
- B) İnsan nüfusunun doğa olaylarından etkilendiği
- C) Buzul Çağı insanların avcı-toplayıcı olduğu
- D) İnsanların Buzul Çağı'na karşı önlemler aldığı
- E) Üretici topluma geçişin nüfus artışını sağladığı

5.

Eski Mısır medeniyetine ait bir mezardan çıkarılan bu arkeolojik buluntu, Mısır halkının aşağıdakilerden hangisini yaptığına kesin kanıt oluşturur?

- A) Tarımsal faaliyetlerde bulunduklarına
- B) Çok tanrılı bir anlayışa sahip olduklarına
- C) Tarihî çağlara geçiş yaptıklarına
- D) En gelişmiş medeniyet olduklarına
- E) Geçimlerini hayvancılıkla sağladıklarına

6. İki nehir arası anlamına gelen Mezopotamya'nın Tarım Devrimi sonrasında üretiminde yer alan en önemli ürün aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mısır
- B) Buğday
- C) Pirinç
- D) Nohut
- E) Zeytin

7. Orta Amerika'da birçok nehir ve tatlı su gölleri; Mezopotamya'da Fırat ve Dicle nehirleri; Hindistan'da İndus ve Ganj nehirleri; Anadolu'da Kızılırmak, Yeşilırmak, Gediz ve Büyük Menderes nehirlerinin bulunduğu alanlar insanlar tarafından kontrol altına alınarak tarım havzalarına dönüştürülmüştür.

Buna göre tarım havzalarının oluşmasında;

- I. insan,
II. doğa,
III. inanç

unsurlarından hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

8. Güneydoğu Asya'nın tarım toplumları pirinç, Mezopotamya'nın tarım toplumları buğday ve Orta Amerika tarım toplumları mısır tarımında ön plana çıkmıştır.

Bu durumun temel sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Egemen güçlerin talepleri
B) İklim ve coğrafi şartlar
C) Mutfak kültürü
D) Bölgelerin nüfus miktarı
E) Gelişmişlik düzeyi

9. İnsanlar, doğanın elverişli olduğu alanlarda hayvanları ve bitkileri evcilleştirmiştir. Bu yeni ekonomik uğraşta erkekler ellerine sopa alarak hayvanları gütmüş, kadınlar da ellerine çapa alarak kendilerine ait tarım alanlarını çapalamıştır.

Bu bilgilerden hareketle Tarım Devrimi'nin aşağıdakilerden hangisine ortam hazırladığı söylenemez?

- A) Toplumsal iş bölümünün gelişmesine
B) Kendi kendine yetebilirliğin sağlanmasına
C) Tarih öncesi çağların sona ermesine
D) Üretici sosyoekonomik yapının gelişmesine
E) Özel mülkiyet anlayışının gelişmesine

10. **Birinci durum:** Tarım Devrimi sonrası insanlar, mağaralardan çıkarak kendilerine ilk başta kulübeler zamanla da mimari yapılar (konutlar) inşa etmişlerdir. Gıda ve barınma sorununun çözülmesi, insan nüfusunda da artışa neden olmuştur.

İkinci durum: Tarımsal faaliyetler, iklim ve coğrafi şartlara doğrudan bağlantılıdır ve bu iki unsur, elde edilecek tarımsal verim üzerinde doğrudan etkili olmuştur.

Tarih öğretmeni, öğrencilerine Tarım Devrimi sonrası insanların karşılaşacağı bu iki durumu söyledikten sonra "Bu durumların neden olacağı soruna çözüm olarak Tarım Devrimi insanları neler yapmışlardır? sorusunu yöneltmiştir.

Tarih öğretmenin bu sorusuna cevap olarak aşağıdakilerden hangisini söyleyen öğrenci, öğretmen tarafından onaylanmaz?

- A) Sulama kanalları inşa etmek
B) Artı ürün üretimi yapmak
C) Yeni tarım arazileri açmak
D) Tarım araç gereçlerini geliştirmek
E) Avcı-toplayıcı hayata geçmek

11. Tarım Devrimi ile birlikte yerleşik yaşama geçen toplumlar zamanla çiftçi, asker, tüccar, yönetici gibi sosyal sınıflar ortaya çıkmıştır. Bu sınıflar arasındaki bütünlüğü sağlama çabası da beraberinde devlet olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Bu bilgilerde Tarım Devrimi'nin insanlığın;

- I. etnik,
II. siyasi,
III. toplum

unsurlarının hangileri üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

ÖĞRENCİ NO		YANITLAR	
1	A B C D E	11	A B C D E
2	A B C D E	12	A B C D E
3	A B C D E	13	A B C D E
4	A B C D E	14	A B C D E
5	A B C D E	15	A B C D E
6	A B C D E	16	A B C D E
7	A B C D E	17	A B C D E
8	A B C D E	18	A B C D E
9	A B C D E	19	A B C D E
10	A B C D E	20	A B C D E

ESKİ ÇAĞ'DA YÖNETENLER VE SAVAŞANLAR

Konuya Hazırlanıyorum

Monarşi: Siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı devlet düzeni veya rejimine denir.

Teokrasi: Siyasi iktidarın, Tanrı'nın temsilcileri olduklarına inanılan din adamlarının elinde bulunduğu veya ülkeyi dinî kurallarla yönettiği toplumsal ve siyasi düzene denir.

Demokrasi: Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimine denir.

Meşrutiyet: Hükümdarlıkla yönetilen bir ülkede hükümdarın yanında meclisin ve anayasal hükümlerin yer aldığı yönetim biçimidir.

Meşruiyet: Yasaya, dine ve kamu vicdanına uygun olan davranışa denir.

Kurultay: Eski Türklerde devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı meclistir.

Kamu: Bir ülkede yaşayan halkın tümüne denir. Bu halkın görüşüne de **kamuoyu** denir.

Aristokrasi: Siyasi iktidarın soylu sınıfın elinde olduğu yönetim biçimidir.

Senato: Eski Roma'da soylulardan oluşan yöneticiler meclisidir.

Jeopolitik: Bir bölgenin coğrafi, ekonomik ve nüfus gibi özelliklerinin politika olarak kullanılmasına denir.

Çağdaş: Siyasi ömürlerinin bazı yıllarının denk geldiği devletleri ifade etmek için kullanılan tabirdir.

Koloni: Ticaret veya sömürmek amacıyla hâkimiyet kurulan alanlara denir.

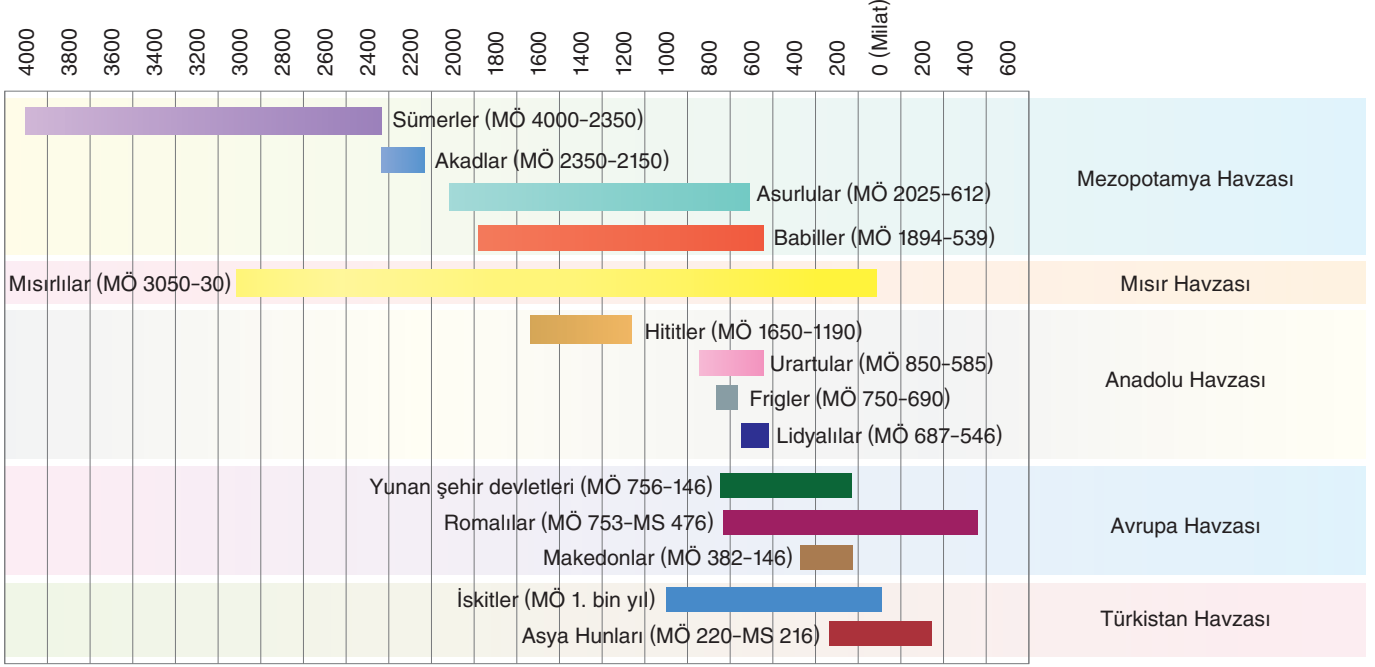
İlk Çağın Medeniyet Havzaları

- ▶ Belirli bir coğrafyada benzer kültürel, tarihsel, dinî ve sosyal özelliklere sahip toplulukların oluşturduğu ortak uygarlık alanına **medeniyet havzası** denir.
- ▶ İlk Çağ'da ortaya çıkan başlıca medeniyet havzaları; Anadolu, Mezopotamya, Mısır, Türkistan ve Avrupa'dır.

Etkinlik 3

İlk Çağ'da ortaya çıkmış bazı medeniyetlerin siyasi ömürlerini gösteren zaman şeridi aşağıda verilmiştir.

Bu zaman şeridinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

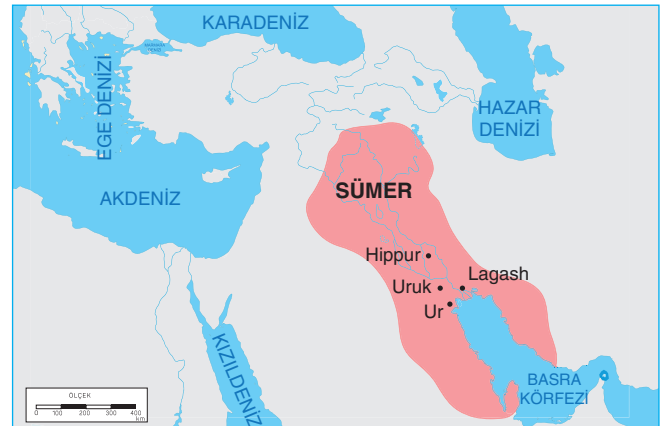
- Hititlerin çağdaşı olan uygarlıklar hangileridir? Yazınız.
- Siyasi ömrü en uzun ve en kısa olan uygarlıklar hangileridir? Yazınız.
- Asya Hunlarının çağdaşı olan Avrupa uygarlıkları hangileridir? Yazınız.
- Hangi uygarlıkların siyasi ömürleri milattan sonra da devam etmiştir? Yazınız.

Mezopotamya Medeniyet Havzası

- Mezopotamya (Eski Yunancada nehirler arası), Fırat ve Dicle nehirlerinin arasını ifade etmek için kullanılmaktadır. Mezopotamya; su kaynaklarına ve verimli topraklara sahip olması, aynı zamanda göç yolları üzerinde bulunmasından dolayı birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu uygarlıklar; Sümerler, Akadlar, Asurlular ve Babillerdir.

Sümerler (MÖ 4000-MÖ 3250)

- ve adı verilen rahip krallar tarafından yönetilen şehir devletleri şeklinde bir siyasi yapıya sahiptir.
- En önemli şehir devletleri; Uruk, Ur, Nippur ve Lagash'tır.
- Akadlı Sargon'un Uruk kralını yenilgiye uğratarak yönetimi ele geçirmesiyle birlikte Sümerler, siyasi güçlerini kaybetmişlerdir.
- Sümerlerin insanlığa sağladığı katkılar; yazıyı icat etmeleri ve astronomi çalışmaları sonucu ilk takvimini yapmalarıdır.

Yönetenler

- Sümerlerde **site** adı verilen şehir devletlerini yöneten krallar; idari işlerinin yanında başrahip, başyargıç ve başkomutan niteliklerine de sahip olmuştur.
- Temel geçim kaynağı tarım olan Sümerlerde toprak mülkiyetinin Tanrı'ya ait olduğu inancı hâkimdir. Bu da toprakların kontrolünün Tanrı adına ülkeyi yöneten rahip krallara ve tapınakların kontrolüne bırakılmasına neden olmuştur.
- Sümerlerde siyasi ve dinî işler, tek bir merkezden yönetildiği için teokratik monarşi yönetimi benimsenmiştir.

Savaşanlar

- Sümer şehir devletleri arasında sık sık sınır anlaşmazlığı yaşandığından Sümerler, askerî güce önem vermek zorunda kalmışlardır.
- Sümerlerde askerler, savaşırken üniforma benzeri kıyafetler giymiş; ok, yay, balta, mızrak, kalkan ve miğfer kullanmıştır.
- Rahip krallar saldırılara karşı korunmak amacıyla şehirlerin etrafını surlarla çevirmiştir.

Akadlar (MÖ 2350-MÖ 2150)

- İmparatorluk sisteminin temellerini atmışlardır. Başkentleri Agade olan Akadların en efsanevi kralları ise Sargon'dur.
- Sargon ve torunu Naramsin Anadolu'ya yaptıkları akınlarla ilgili tuttıkları kayıt, Anadolu tarihi ile ilgili ilk yazılı belgelerdir.
- MÖ 2150'de Gutiler tarafından yıkılmışlardır.

Yönetenler

- İlk başlarda şehir devletleri şeklinde örgütlenen Akadlarda ülke, krallar tarafından monarşiye dayalı bir rejimle yönetilmiştir.
- Şehir devletleri arasındaki sorunları zamanla çözen Akad kralları "dünya hâkimi-Tanrı krallığı" anlayışıyla hareket ederek sınırlarını genişletmiş ve tarihteki ilk imparatorluğu kurmuşlardır.

Savaşanlar

- Şehir devletleri arasındaki mücadelelerle tecrübe kazanan Akadlar, tarihteki ilk düzenli orduyu kurmuşlardır. Bu durum, ilk imparatorluğu da kurmalarına zemin hazırlamıştır.
- Çok uluslu ve geniş sınırlara sahip bir imparatorluk olmaları, ülkede sık sık isyanların çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, yüksek maliyetli olan ordunun ihtiyaçlarının karşılanamaz hâle gelmesine ve zayıflamasına neden olmuştur.

DİFnot

Düzenli ve daimî bir ordunun kurulması maliyetleri artırdığı için imparatorluk sınırları içerisindeki halklardan yüksek oranda vergi alınmasına neden olmuştur. Bu da isyanlara ve devletin yıkılışının hızlanmasına zemin hazırlamıştır.

Asurlular (MÖ 2025-MÖ 612)

- Asurluların adı, adına bir kent kurdukları Tanrı Assur'dan gelmiştir. Mezopotamya'nın kuzeyinde günümüz Irak civarında Dicle kıyısında bulunan Ninova merkezli kurulmuştur.
- Asurlular, kara ticaret koloniciliğinde gelişmişlerdir. Sümer icadı olan yazıyı da Anadolu'ya bu ticaret kolonileri vasıtasıyla taşımışlardır. Asurlular, bu sayede Anadolu'nun tarihî çağlara girmesini de sağlamıştır.
- Asurlular, savaş ve diplomasinin gücünü iyi kullanarak devrin en güçlü imparatorluğuna dönüşmüştür. İmparatorlukları içerisindeki halkları sert kanunlarla yönetmiş ve ağır vergiler almışlardır.
- MÖ 612 dolaylarında Med ve Babil saldırıları neticesinde başkent Ninive'nin (Ninova) düşmesiyle yıkılmışlardır.

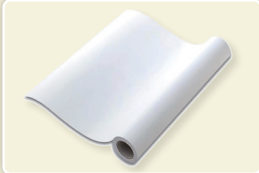
Babiller (MÖ 1894-MÖ 539)

- Babil şehri etrafından gelişen uygarlığın en parlak dönemleri Hammurabi Dönemi'nde yaşanmıştır.
- Hammurabi Dönemi'nde hukuk, sosyal ve kültürel reformlar Mezopotamya kültürü üzerinde kalıcı izler bırakmıştır.
- Babil Devleti, MÖ 539'da önemli bir siyasi ve askerî güce sahip olan Persler tarafından yıkılmıştır.

Yazının Doğuşu, Gelişimi ve Yayılışı

- Yazı, Sümerlerde adı verilen tapınaklara getirilen ürünlerin kaydedilmesi yoluyla icat edilmiştir. Çivi yazısı, öncelikle mali alanda kullanılmıştır.
- Sümerler tarafından icat edilen çivi yazısı zaman içinde ticaret, savaş ve göç etkisiyle yayılarak Akad, Babil, Asur, Hitit ve Urartu uygarlıkları tarafından da kullanılmıştır.
- Sümer çivi yazısından etkilenen Mısır uygarlığı kendine has bir özellik taşıyan hiyeroglif yazısını geliştirerek kullanmıştır.
- Sümer çivi yazısından ve Mısır hiyerogliflerinden etkilenen Fenike uygarlığı, ticari faaliyetlerini daha iyi yürütmek amacıyla Fenike alfabesini geliştirmiştir. Günümüzde kullanılan ve Roma tarafından son şekli verilen Latin alfabesi, Fenikelilerin icat ettiği alfabeden geliştirilerek hazırlanmıştır.
- Yazıyı her uygarlık bilgi ve tecrübesine göre farklı nesneler üzerine yazmıştır.

Mucidi	Sümerler	Mısırlılar	Bergamalılar	Çinliler
Ham Maddesi	Kil Toprağı	Papirüs Bitkisi	Deri	Selüloz
Yazım Aracı				

Etkinlik 4

Sümerlerde Ordu

Sümerler, otuzun üzerinde şehir ve kasabanın bulunduğu Güney Mezopotamya'da kurulmuştur. Her büyük şehir bir krallık gibi yapılandırılmıştır. Kentler arasında sınır anlaşmazlığı sebebiyle uzun süren savaşlar yaşandığından kentlerin etrafı surlarla çevrilmiştir. Sümer kentleri zamanla büyüyüp devletleştikçe güvenlik endişesi artmış, bu nedenle düzenli askerî birlikler oluşturulmuştur. Sümer orduları, savaş arabalı birlikler ve piyadelerden oluşmuştur. Askerler, savaşırken üniforma benzeri kıyafetler giymiş; ok, yay, balta, mızrak, kalkan ve miğfer kullanmıştır.

Sümer medeniyetinin askerî teşkilatlanmaları hakkında verilen bu bilgilerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Şehirlerin güvenliğini sağlamak için inşa ettikleri yapı nedir?
- Savaşlarda kullandıkları savaş araç gereçleri nelerdir?
- Düzenli ordu kurmalarının gerekçesi nedir?
- Şehir devletlerinin sık sık savaş yapmalarının nedeni nedir?

1. Bir toplumun belirli bir dönemdeki kültürü ve yaşam tarzı, “medeniyet” veya “uygarlık” olarak adlandırılmıştır. Benzer medeniyet özelliklerinin görüldüğü bölgeye ise “medeniyet havzası” denilmiştir.

Buna göre aşağıdaki uygarlıklardan hangisinin aynı medeniyet havzasında yaşadığı söylenemez?

- A) Sümerler
B) Akadlar
C) Hititler
D) Asurlular
E) Babiller

2. Akadların efsanevi kralı Sargon'un torunu Naram-Sin “dünyanın dört bölgesinin kralı” ünvanını almıştır. Ülkenin sınırlarını, sahip olduğu güçlü orduyla Zagros Dağlarına ve Doğu Anadolu'ya kadar genişletmiştir. Ayrıca Elam kentlerini hâkimiyet altına alarak İran'ın içlerine kadar egemenlik kurmuşlardır.

Akadlar, eski çağlarda bu özelliklere ulaşan ilk devlet olarak aşağıdaki siyasi yapılardan hangisinin temelini atmışlardır?

- A) Teokrasi
B) İmparatorluk
C) Demokrasi
D) Aristokrasi
E) Meşrutiyet

3. Sümer şehir devletlerinde şehirlerin etrafı surlarla çevrilmiştir. Aynı zamanda Sümerler; ok, yay, mızrak, balta, kalkan ve miğfer kullanan piyade ve atlı araba kullanan süvarilerden oluşan üniformalı askerlere sahip olmuşlardır.

Bu bilgilerden hareketle Sümerlerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Güvenliklerinden endişe duydukları
B) Düzenli bir askerî teşkilat kurdukları
C) Orduda hareketliliği ve hızı önemsedikleri
D) Askerî mimari ve teknolojiyi geliştirdikleri
E) Sınır güvenliğinde diplomasiyi kullandıkları

4. Sümerler; geceyi ve gündüzü on ikişer saat olarak hesaplamış, bir yılı otuzar günden oluşan on iki aya bölmüşlerdir. Ay ve Güneş tutulmalarının zamanını hesaplamış ve ay yılına göre düzenledikleri takvimi kullanmışlardır.

Bu bilgilerden hareketle Sümerler ile ilgili,

- I. Astronomi alanında gelişmişlerdir.
II. Zamanlarını planlı kullanmışlardır.
III. Tarihî çağları başlatmışlardır.

yargılarından hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

5. “Akadlarda krallar, ülkeyi Tanrı adına yönettiğini ifade etmişlerdir.” ifadesini kullanan bir tarihçi Akad krallarının aşağıdaki yönetim anlayışlarından hangisini benimsediğini vurgulamak istemiştir?

- A) Teokrasi
B) Meşrutiyet
C) Aristokrasi
D) Oligarşi
E) Demokrasi

6. Asurlular, Anadolu ile Mezopotamya arasında kara ticareti koloniciliği yapmışlardır. Bu kolonicilik faaliyetleri sırasında Sümer çivi yazısı, Anadolu uygarlıkları tarafından öğrenilmiş ve Anadolu'da tarihî çağlar başlatılmıştır.

Bu bilgilerden hareketle yazı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Anadolu ile Mezopotamya arasındaki mücadeleleri sona erdirdiği
B) Birçok uygarlık tarafından ilgi ve ihtiyaç duyulan icat olduğu
C) Anadolu medeniyeti tarihinin temellerini attığı
D) Asurluların Anadolu'daki hâkimiyetini zayıflattığı
E) Ticari faaliyetlerdeki ürün çeşitliliğini artırdığı

7. Tarih öğretmeni, “bilgi-okuyorum” etkinliğinde öğrencilerine üzerinde bilgilerin yazılı olduğu küçük kâğıtlar dağıttıktan sonra bu kâğıttaki bilgileri yorumlamalarını istemiştir.

Babil Kralı Hammurabi, rahiplerin egemenliğini sınırlayan ve toplumsal yaşayışı düzenleyen reformlar yapmıştır. Aile, ekonomi, kişi hakları, ticaret ve miras konularını kapsayan anayasal düzenlemeler yapmıştır.

Bu bilgilerin yazılı olduğu kâğıdı okuyan Ahmet’in yaptığı aşağıdaki yorumlardan hangisi kâğıdında yazan bilgiye dayandırılmaz?

- A) Hammurabi, teokratik devlet anlayışına aykırı faaliyetlerde bulunmuştur.
B) Hammurabi, merkeziyetçi yönetim anlayışını benimsemiştir.
C) Hammurabi, farklı alanlarda yenilikler yapmıştır.
D) Hammurabi, hukuk devleti anlayışına katkı sağlayan düzenlemeler yapmıştır.
E) Hammurabi, toplumsal sınıf farklılıklarını tamamen ortadan kaldırmıştır.

8. Akadlar, tarihteki ilk düzenli orduyu kurmuştur. Ancak bu durum ordunun masraflarının artmasına neden olmuştur. İlk başlarda ganimet ve yağmayla giderilen bu masraflar, seferlerin azalması ile halktan alınan vergilerin artırılmasına neden olmuştur. Halk da bu vergileri ödemekte zorlanınca isyan etmiştir. Bu durum da devletin zayıflamasına neden olmuştur.

Bu parçadan hareketle aşağıdaki çıkarımlardan hangisi yapılamaz?

- A) Askerî organizasyon, ekonomik güçle doğru orantılıdır.
B) Akadlar, askerî masrafları çeşitli yollarla karşılamaya çalışmıştır.
C) Akadlar, askerî gücüne rağmen merkezî otoriteyi sağlayamamıştır.
D) Akadlar, yayılmacı bir imparatorluk anlayışıyla hareket etmiştir.
E) Akad halkı, zaman içerisinde kendi kendini yönetme isteğiyle hareket etmiştir.

9. Mezopotamya, Fırat ve Dicle nehirlerinin arasını ifade etmek için kullanılmaktadır. Su kaynaklarına ve verimli topraklara sahip olması, aynı zamanda göç yolları üzerinde bulunmasından dolayı birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.

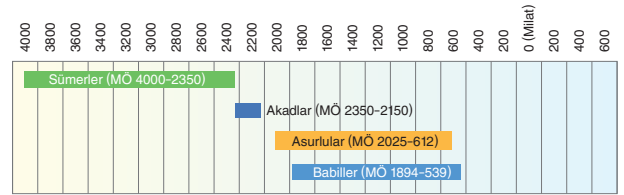
Bu parçada Mezopotamya’nın;

- I. siyasi,
II. coğrafi,
III. jeopolitik

özelliklerinin hangilerinden bahsedilmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

10.

Mezopotamya uygarlıklarının siyasi ömürlerini gösteren bu zaman şeridinden hareketle aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Mezopotamya medeniyetinin temellerini Sümerlerin attığı
B) Asur ve Babil devletlerinin çağdaş olduğu
C) MÖ 2350’den sonra Sümer medeniyetinin tüm izlerinin yok olduğu
D) Akadların, Mezopotamya’da Sümerlerden sonra hâkimiyet kurduğu
E) Sümerlerin Mezopotamya’da en uzun süreli hâkimiyet kuran devlet olduğu

1121031

ÖĞRENCİ NO	YANITLAR
1 0 0 0 0 0 0 0	1 A B C D E 11 A B C D E
2 1 1 1 1 1 1 1	2 A B C D E 12 A B C D E
3 2 2 2 2 2 2 2	3 A B C D E 13 A B C D E
4 3 3 3 3 3 3 3	4 A B C D E 14 A B C D E
5 4 4 4 4 4 4 4	5 A B C D E 15 A B C D E
6 5 5 5 5 5 5 5	6 A B C D E 16 A B C D E
7 6 6 6 6 6 6 6	7 A B C D E 17 A B C D E
8 7 7 7 7 7 7 7	8 A B C D E 18 A B C D E
9 8 8 8 8 8 8 8	9 A B C D E 19 A B C D E
10 9 9 9 9 9 9 9	10 A B C D E 20 A B C D E

Mısır Medeniyet Havzası

- Kuzey Afrika'nın doğusunda Nil Nehri havzasında hayat bulmuş bir uygarlıktır. Heredotos'un "Mısır, Nil'in bir armağanıdır." sözü Nil Nehri'nin Mısır medeniyeti üzerindeki etkisini göstermektedir.
- Mısır'ın Nil Nehri'nin etrafında yer alan verimli tarım alanları ile kendi kendine yetebiliyor olması ve çöllerle çevrili olması özgün ve gelişmiş bir uygarlık kurmalarını sağlamıştır.

Mısırlılar (MÖ 3050-MÖ 30)

- Kral Menes tarafından MÖ 3050'de kurulduğu düşünülmektedir. Yaklaşık 3000 yıllık tarihinde 30 farklı hanedan tarafından yönetilmişlerdir.
- Mısırlılarla özdeşleşen piramitler, IV. Hanedan Dönemi'nde yapılmıştır. Sonraki hanedanlar, maliyetinden dolayı piramit yapımını terk etmiştir.
- Tarımsal faaliyetleri organize edebilmek amacıyla Güneş'in ve Nil Nehri'nin hareketlerini takip ederek ekme, biçme ve taşma mevsimlerinden oluşan güneş yılı takvimini icat etmişlerdir.
- Kendilerine özgü geliştirdikleri resimlerden oluşan hiyeroglif adında bir yazı kullanmışlardır.
- 18-20. Hanedanlar Dönemi'nde imparatorluğa dönüşmüşler, Hitit ve Asur uygarlıkları ile mücadele etmişlerdir.

DİFnot

Tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma olarak kabul edilen Kadeş Antlaşması Mısır ve Hitit uygarlıkları arasında yapılmıştır.

Yönetenler

- Güçlerini Tanrı'dan alan ve din ile meşrulaştırılan bir monarşi yönetimi benimsemişlerdir. Düzenli bir veraset sistemleri olmadığı için 3000 yıllık Mısır tarihinde 30 farklı hanedan yönetime gelmiştir.
- Mısır kralları, MÖ IV. yüzyıldan itibaren firavun (büyük ev) anlamına gelen ünvanı kullanmaya başlamıştır.
- Mısır'da ülke toprakları ilk başlarda merkezden bağımsız hareket edebilen valiler tarafından yönetilirken zamanla krallar, valilerin askerî, hukuki ve dinî ayrıcalıklarını ellerinden almış, eyaletlerin başına merkezden yeni görevliler tayin etmiştir.

Savaşanlar

- Mısır'da ilk başlarda sürekli savaş yapılmadığı için düzenli bir orduya ihtiyaç duyulmamış, sadece valilerin bölgelerinde güvenlik sağlamak için topladığı milis (halk) kuvvetleri yer almıştır.
- Ülkenin nüfusunun ve egemenlik alanının artmasıyla birlikte isyanların artması ve sınır güvenliğinin tehlikeye girmesiyle ücretli askerlerden ve köle savaşçılardan oluşan düzenli bir ordu kurulmuştur.
- Mısırlılar, Kızıldeniz'de de güvenliği sağlamak için gemiler inşa ederek bir donanma kurmuştur.
- Mısırlılar, ordusunda savaş aleti olarak ok, mızrak, kama ve kalkan kullanmış; ordusunun bir bölümünde atlı savaş arabalarına sahip süvariler yer almıştır.